

Юлія ГУЖЕЛ, редактор

ПОВОРОТНА ФІНДОПОМОГА: ОБЛІК ЗГІДНО З МСФЗ

У консультації йтиметься про поворотну фінансову допомогу, яка надається одним суб'єктом господарювання (нефінансовою установою) іншому і не передбачає нарахування та сплати процентів. У МСФЗ така допомога називається безпроцентною позикою. Розглянемо особливості визнання та оцінки цієї позики в МСФЗ.

Стандарти, що регулюють визнання та оцінку позики

Первісне визнання, оцінка, облік і розкриття інформації про позики регулюються:

- МСФЗ (IFRS) 9 «Фінансові інструменти» (діє з 01.01.18 р., випущений замість МСФЗ (IAS) 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»);
- МСФЗ (IFRS) 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»;
- МСФЗ (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання».

До відома підприємств, які вели облік згідно з МСФЗ до 01.01.18 р.: відносно позик вимоги МСФЗ (IFRS) 9 не змінилися.

Суть позики

Позика за своєю суттю – це фінансовий інструмент. Під **фінансовим інструментом** розуміється будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу в однієї сторони договору та фінансового зобов'язання в другій (§ 11 МСФЗ (IAS) 32).

Фінансовими активами є кошти та їх еквіваленти, інструменти власного капіталу іншого суб'єкта господарювання (далі – СГ) та інші договори.

Фінансове зобов'язання – це будь-який контракт, згідно з яким у СГ виникає обов'язок надавати іншому СГ кошти або фінансові активи, інструменти власного капіталу, та інші контракти і договори.

Видана позика – це фінансовий актив, оскільки являє собою контрактне право отримати грошові кошти в майбутньому, а отримана позика – це фінансове зобов'язання, оскільки його погашення призведе до майбутньої виплати коштів.

Первісне визнання та подальша оцінка

У позикодавця

При первісному визнанні фінансові активи оцінюються за справедливою вартістю (§ 5.1 МСФЗ (IFRS) 9). Подальша оцінка проводиться за справедливою або амортизовуваною вартістю (§ 5.2.1 МСФЗ (IFRS) 9).

Згідно з вимогами стандартів пріоритетною є **оцінка за справедливою вартістю**.

За **амортизовуваною вартістю** фінансовий актив можна оцінити, якщо одночасно виконуються дві умови (§ 4.1.2 МСФЗ (IFRS) 9):

- актив використовується підприємством тільки для отримання коштів, передбачених договором;
- договором передбачена виплата в зазначений строк основної суми боргу та процентів.

Усі інші фінансові активи оцінюються **за справедливою вартістю**.

Урахуйте: у нашому випадку видана позики не передбачає виплату процентів, тому при первісному визнанні і в подальшому його оцінюють за справедливою вартістю.

У позичальника

При первісному визнанні фінансові зобов'язання оцінюються за справедливою вартістю (§ 5.1 МСФЗ (IFRS) 9). Подальша їх оцінка, як і фінансових активів, здійснюється за справедливою або амортизовуваною вартістю.

Пріоритетною є **оцінка за амортизовуваною вартістю** з використанням методу ефективної ставки відсотка.

Оцінка зобов'язання за позикою із процентною ставкою нижче від ринкової є одним із винятків і проводиться за справедливою вартістю (абзац «г» § 4.2.1 МСФЗ (IFRS) 9).

Висновок: отримана позики оцінюється за справедливою вартістю як на дату отримання, так і при подальшій оцінці.

Визначення справедливої вартості позики

За загальним правилом справедлива вартість отриманих або виданих коштів дорівнює їх номіналу. Тому первісна вартість отриманих або виданих кредитів дорівнює тілу кредиту (тобто основній сумі без процентів).

При цьому в разі отримання (видачі) безпроцентної позики її справедлива вартість не буде дорівнювати отриманій (виданій) сумі коштів.

Уся справа в тому, що справедливу вартість позики на момент визнання необхідно продисконтувати. Це пов'язане із знеціненням коштів у часі (через інфляцію, нестабільність економіки, ризик неповернення грошей). Тому справедлива вартість дебіторської заборгованості за виданою позикою буде менше його номіналу. Вона вимагає оцінки на поточну дату тієї ж суми, яка буде повернута через певний час. Те ж саме можна сказати і про оцінку кредиторської заборгованості.

? Як здійснити дисконтування?

Для цього треба визначити справжню вартість тієї суми, яка буде отримана при поверненні позики (інакше кажучи, вартість майбутніх грошових потоків з урахуванням змін вартості грошей у часі).

Справедливу вартість позики можна розрахувати, застосовуючи поточні процентні ставки за аналогічними борговими інструментами (§ 55.1.1 МСФЗ (IFRS) 9). Як правило, ставка дисконтування:

- **для дебіторської заборгованості** відповідає процентній ставці, за якою контрагент міг би залучити позикові кошти на аналогічних умовах;
- **кредиторської заборгованості** застосовується на рівні процентної ставки за кредитами підприємства, отриманими на аналогічних умовах.

Таким чином, платникам податків необхідно виходити з поточних цін на аналогічні послуги, якби вони отримали їх оплатно. Вартістю послуги з надання позики є сума винагороди. При цьому для розрахунку вартості треба брати не банківські ставки винагороди, а ставки за позиками, надаваними нефінансовими організаціями. Бухгалтер повинен обґрунтувати застосування ставок, зібравши та проаналізувавши статистичну інформацію з аналогічних позик.

? Коли позики не дисконтується?

Дисконтування не застосовується для обліку короткострокової заборгованості, оскільки його вплив на таку заборгованість вважається несуттєвим. Як правило, якщо позику отримують і погашають в одному звітному періоді, фінансовий результат правочину не змінюється.

Якщо отримання короткострокової фінансової допомоги відбувається в одному звітному періоді, а погашення заборгованості – в іншому, тоді треба орієнтуватися на критерій суттєвості, установленний підприємством в обліковій політиці. Наприклад, у наказі про облікову політику може бути передбачено, що дисконтування короткострокової заборгованості не застосовується у випадку, якщо різниця між номінальною сумою заборгованості та її дисконтованою вартістю становить менше 10 %.

Бухгалтерський облік

При оцінці активу або зобов'язання за справедливою вартістю всі зміни визнаються в складі прибутку (збитку) за період (§ 5.7 МСФЗ (IFRS) 9).

Якщо підприємство видає позику не на ринкових умовах (без нарахування та отримання процентів), то в момент її видачі в бухобліку слід визнати витрати у вигляді нарахованих процентів, які являють собою різницю між номіналом коштів та оцінкою фінансового активу на момент видачі. У момент повернення позики визнається дохід у цій же сумі.

І навпаки, при отриманні позики підприємство відобразить дохід від безплатно отриманих у користування коштів, а при його поверненні – визнає витрати.

Для наочності покажемо на прикладах, як відображається в обліку за правилами МСФЗ отримана та видана позика.

ПРИКЛАД 1

01.02.18 р. підприємство А надало підприємству Б безпроцентну позику в сумі 2 000 000 грн. Строк повернення – 30.06.18 р. Ринкова ставка відсотка для обох підприємств становить 18 % річних (1,5 % на місяць).

Розрахуємо дисконтовану вартість позики. Для цього треба помножити її суму на коефіцієнт дисконтування на дату отримання позики:

$$2\,000\,000 \text{ грн.} \times [1 : (1 + 0,015)^5] = 1\,856\,521 \text{ грн.}$$

Відповідно прийнятій обліковій політиці підприємство формує щоквартальну фінзвітність. Рівень суттєвості для дисконтування заборгованості передбачено в розмірі 10 % її номінальної суми. Тобто справжня вартість позики на дату її отримання не повинна перевищувати 1 800 000 грн. У зв'язку із цим короткострокова заборгованість за позику не підлягає дисконтуванню.

ПРИКЛАД 2

01.02.18 р. підприємство А надало підприємству Б безпроцентну позику в сумі 20 000 000 грн. з умовою повернення 31.01.20 р. Ринкова ставка відсотка для обох підприємств становить 24 % річних (2 % на місяць).

Розрахуємо дисконтовану вартість позики:

- на дату отримання:

$$20\,000\,000 \text{ грн.} \times [1 : (1 + 0,02)^{24}] = 12\,440\,000 \text{ грн.};$$

- на 31.12.18 р.:

$$20\,000\,000 \text{ грн.} \times [1 : (1 + 0,02)^{13}] = 15\,460\,000 \text{ грн.};$$

- на 31.12.19 р.:

$$20\,000\,000 \text{ грн.} \times [1 : (1 + 0,02)^1] = 19\,600\,000 \text{ грн.}$$

Облік операцій підприємства ведуть так:

(грн.)

№ з/п	Зміст операції	Первинні документи	Бухгалтерський облік		
			Дт	Кт	Сума
1	2	3	4	5	6
Облік у підприємства А					
1	01.02.18 р. Видано безпроцентну позику	Банківська виписка	183	311	20 000 000
2	Відображено фінансові витрати (20 000 000 – 12 440 000)	Регістри бухобліку	952	183	7 560 000
3	31.12.18 р. Відображено фінансовий дохід (15 460 000 – 12 440 000)		183	732	3 020 000
4	31.12.19 р. Відображено фінансовий дохід (19 600 000 – 15 460 000)		183	732	4 140 000
5	Переведено заборгованість із довгострокової в короткострокову		377	183	19 600 000
6	31.01.20 р. Відображено фінансовий дохід (20 000 000 – 19 600 000)		373	732	400 000
7	Повернено позику	Банківська виписка	311	377	19 600 000
			311	373	400 000

1	2	3	4	5	6
Облік у підприємства Б					
1	01.02.18 р. Отримано безпроцентну позику	Банківська виписка	311	55	20 000 000
2	Відображено фінансовий дохід	Регістри бухгалтерії	55	732	7 560 000
3	31.12.18 р. Відображено фінансові витрати		952	55	3 020 000
4	31.12.19 р. Відображено фінансові витрати		952	55	4 140 000
5	Переведено заборгованість із довгострокової в короткострокову		55	611	19 600 000
6	31.01.20 р. Відображено фінансові витрати		952	611	400 000
7	Відображено повернення позики	Банківська виписка	611	311	20 000 000

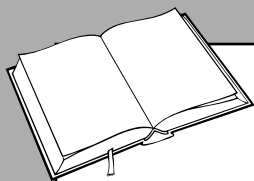
ВИСНОВКИ

Згідно з МСФЗ безпроцентна позика є фінансовим інструментом. Такі позики (як отримані, так і видані) оцінюються за справедливою вартістю. Це значить, що суму отриманої позики треба продисконтувати в обліку обох сторін.

У бухгалтерському обліку різниця між номінальною та справедливою вартістю позики відображається як фінансові витрати або доходи.

Зінаїда ОМЕЛЬНИЦЬКА, редактор

ТОВАРНА ПОЗИКА: НЮАНСИ ОБЛІКУ

У консультації розглянемо особливості бухгалтерського та податкового обліку операцій у рамках договору товарної позики.

Документальне оформлення

Операція з передачі майна в товарну позику повинна бути підтверджена документально. Такими документами можуть бути, наприклад, акт приймання-передачі, накладна, де слід зазначити, що така передача здійснюється за договором товарної позики, і навести його реквізити. Повернення позики оформляється аналогічним чином.

Бухгалтерський облік

Облік у позикодавця

Згідно з п. 6 П(С)БО 16 витратами звітного періоду визнаються зменшення активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу в результаті його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Договір товарної позики передбачає перехід права власності на переданий товар, а от оплату цього товару не передбачає. Виходить, що при